

PINTES GÁBOR

A NEVELÉSI JELLEGŰ PROBLÉMÁKRA VALÓ FELKÉSZÜLTSGÉGEK – A TANÁRKÉPZÉS SZEMPONTJÁBÓL¹

A múlt század kilencvenes éveinek elején végbement jelentős társadalmi és politikai változások értelemszerűen nyomot hagytak az oktatásügy és „nevelésügy” területén is. Nem hinném, hogy titkot árulok el azzal, hogy az akkor döntéshozatali lehetőséggel (tehát hatalommal) rendelkező szakemberek komoly változások eljövételét jóslták és várták az elkövetkező időkre. Olyan változásokat, melyek egyrészt maguktól értetődőek voltak (vagyis a fent említett trendekből következtek), másrészt viszont a nevelés és oktatásügy modernségét és hatékonyságát voltak (lettek volna) hivatottak biztosítani. A valamivel több, mint negyed évszázad távlatából viszont azt kell konstatálnom, hogy ez a nehéz, sokszor zavaros és bonyolult időszak a ki nem használt és elmulasztott lehetőségek időszaka is volt. Nem kevésbé jellemzi az elmúlt 20-25 évet az sem, hogy megkérdőjelezhető: most, 2016-ban jobb és hatékonyabb-e a nevelési – oktatási rendszerünk, mint egy emberöltővel ezelőtt. Széleskörű elemzésre, természetesen, eme tanulmányban nem vállalkozhatom. Figyelmemet ezért csak a globális probléma egyik fragmentumára, részegységére összpontosítom. Pontosabban arra, hogy miként, milyen mértékben készíti fel a felsőfokú tanárképzés a leendő peda-

gógusokat azokra a problémákra, melyeket nevelési jellegű problémáknak nevezhetünk.

MI A NEVELÉSI JELLEGŰ PROBLÉMA?

Az a tény, hogy nevelési jellegű problémák kísérik végig a ma pedagógusának, diákjának, szülőjének mindennapjait, azt hiszem, nem kérdés. Problémából, ugyebár, van elég. Ha az iskolai környezetet vesszük kiindulási alpnak, részemről két alapvető problémáról beszélhetünk: nevelési és oktatási jellegűről. A két csoport nem választható szigorúan el egymástól, de mégis vannak olyan jegyeik és jellemzőik, melyek alapján el tudjuk őket különíteni.

Elsősorban azt kell tudatosítanunk, hogy egyetlen probléma sem nevezhető csak a tanár, a diák vagy a szülő problémájának. Ha felmerül, kialakul egy probléma, az mindazok „tulajdona”, akik valamiképpen érintettek azon pedagógiai szituáció kimenetelében. A probléma ezért leggyakrabban mindenkié. Az oktatási jellegű problémák könnyebben behatárolhatóak és kapcsolhatóak az oktatás folyamatához, esetleg valamely konkrét tantárgyhoz és a tanítási órákhoz. A nevelési jellegű problémák viszont megjelennek a tanítási órán és azon

kívül is. Nem köthetők konkrét tantárgyhoz, tananyaghoz, ezért sokkal mélyebben gyökereznek és bonyolultabbak is. Leggyakoribb megnyilvánulásuk az egyén viselkedésében (tanár, diák, szülő) és az azt szabályzó mechanizmusokban (motívumok, értékek, értékrendszerek, attitűdök stb.) keresendő. Kissé visszakanyarodván a bevezetőben elhangzottakhoz, a kilencvenes évek elején lezajlott változások egyik legmarkánsabb jellemzője az volt, hogy az iskolák szépen-lassan (esetleg nagyon is gyorsan) lemondtak arról a kompetenciájukról, melyet nevelési kompetenciának, hatáskörnek nevezünk. Érdekes, mert még az iskolák mint intézmények megnevezésében is benne foglaltatik, hogy „nevelési-oktatási” intézmény. Nem telt el túl sok idő, és az iskolák csak az „oktatási” intézményből kértek. Ez egy nagyon konkrét, valós és komoly probléma. Néhány sorral feljebb megjegyeztem, hogy a probléma nemcsak egy valakié. Így van ez ebben az esetben is. Az iskola és az azt alkotó tanári karok „építették le” szép lassan a nevelési kompetenciát. Ennek okát azonban nem csak az ő térfelükön kell keresni. Volt diákként, jelenkori pedagógusként és szülőként is ki merem jelenteni, hogy ez amolyan válaszlépés, reakció lehetett az iskolák részéről, mellyel reagáltak

¹ A tanulmány előadás formájában a Katedra Társaság 2016. május 20-i tanácskozásán hangzott el.

mindazon megváltozott követelményekre, elvárásokra, melyekkel az új helyzetben találták szemben magukat. Az, hogy mindez szerencsés és jó lépés volt-e, szintén bátorkodom kétségbe vonni.

MIÉRT KELL FOGLALKOZNUNK A NEVELÉSI JELLEGŰ PROBLÉMÁKKAL?

Visszatérve az alapproblémához: nevelési jellegű problémák voltak, vannak és valószínűleg a jövőben is lesznek. Az iskola falain belül és kívül is. S pont ez adja leginkább a vizsgált probléma bonyolultságát. Sok a helyszín, sok a személy és sok az egyéb tényező, melyek okolhatók a problémák kialakulásáért, alakulásukért, végkiemenetelükért.

Szinte évente ismétlődő, de annál komolyabb tapasztalatként élem meg a leendő pedagógusok spontán megnyilatkozását arról, hogy milyen elképzelésük, elvárásuk van azon pálya iránt, melyhez köthető tanulmányaikat éppen akkor kezdik. A válaszokat úgy általánosíthatom, hogy az esetek jelentős hányadában a jövő tanárai, pedagógusai leginkább jó szakosok szeretnének lenni. Ezt az előzetes elképzelésüket (prekonceptió) támasztja alá az a konkrét tanulmányi program is, mely alapján az egyes (tanár)képzések megvalósulnak. A tanulmányi programok összetételéhez viszont még visszatérek. Ezzel szemben viszont sok, tanulmányát éppen csak elkezdő hallgatónál már-már sokkoló hírként hat azon hosszantartó kutatások eredményének közzététele, melyek a pályakezdő és a tapasztalt pedagógusok problémáit vizsgálják. Csak néhány adat:

» *a kezdő tanárok leggyakoribb problémái:*

1. osztályon belüli fegyelmzés – F 85
 2. diákok motivációja – F 50
 4. szülőkkel való együttműködés – F 36
- » *A tapasztalt tanárok leggyakoribb problémái* – melyekre nem voltak adekvát módon felkészítve:

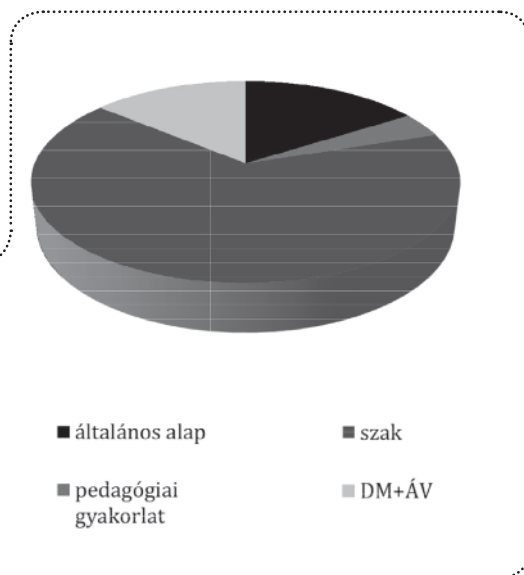
1. váratlan (nevelési és oktatási) helyzetek kezelése – 93%
2. szülőkkel való együttműködés – 86%
3. fegyelmzési problémák – 83%.

A sort tovább is folytathatnám, de nem teszem. Az eredmények nagyon sok hasonlóságot mutatnak – földrajzi fekvéstől és kulturális determinációtól

függetlenül. Tulajdonképpen mind-egyik feltüntetett probléma tantárgyon felüli, azaz nem köthető konkrét tartalomhoz. Vagyis nem kapcsolódik a „szakhoz”, melyet a leendő pedagógus leginkább mérvadónak, fontosnak, lényegesnek tart.

A TANULMÁNYI PROGRAMOK ÉS A NEVELÉSI JELLEGŰ PROBLÉMÁK

Tettem már említést arról, hogy a jelenkori hazai pedagógusképzést olyan programok alapján valósítjuk meg, melyek leginkább a hallgatott „szakra” helyezik a hangsúlyt. Grafikusan ezt a következőképpen fejezhetjük ki:

A diagramból egyértelműen kiolvasható, hogy egy ötéves (3 év BA + 2 év MA) képzés során a hallgatott órák és a megszerzendő kreditek 2/3-át a szaktantárgyak teszik ki. Az általános alap (ezen belül található a pedagógiai és lélektani jellegű tantárgyak is) és a szakdolgozatok hasonló óra- és kreditdotációval rendelkeznek. Az ötéves tanulmány során a hallgatóknak összesen 140 óra (40 BA + 100 MA) pedagógiai gyakorlatot kell teljesíteniük. Százalékban kifejezve ez a teljes óra és kreditdotáció mindössze 4-5%-a! Ez a valóság, és leginkább ez az oka annak, hogy a jelenkori felsőfokú pedagógusképzést túlságosan elvontnak, elméletorientáltak nevezik.

HOGYAN TOVÁBB?

Az, hogy ez a helyzet nem megfelelő, a napnál is világosabb. Leginkább azért, mert a leendő pedagógus nem azzal foglalkozik az egyetemi tanulmányai során, amivel a mindennapi pedagógiai gyakorlatban találkozni fog, és ami a legnagyobb kihívást, nehézséget okozza majd neki. Azt a téveszmét, hogy a tanár leginkább szakos, nagyon gyorsan fel kell oszlatni, meg kell szüntetni. A tanár, a pedagógus elsősorban embernevelő lesz/kell, hogy legyen. Mindezzel a legkisebb mértékben sem akarom kicsinyíteni vagy kétségbe vonni az egyes szakterületek, tudománytartalmak fontosságát. A mindennapi tapasztalatok és a hosszú távú megfigyelések és elemzések is azt mutatják, hogy a „jó iskola” képes egyensúlyt teremteni a nevelő és az oktatató hatások között.

Egyértelmű az is, hogy az efféle elvárásokhoz módosítani kell az egyetemi tanárképzés programjának szerkezetét. Konkrét tervek várnak megvalósításra a tekintetben, hogy a pedagógiai gyakorlat 4-5%-át akár 25-30%-ra emeljék. Mindennek viszont ára van. Egyrészt pénzben kifejezett ára – azaz a gyakorló iskolákat, pedagógusokat, metodikusokat megfelelő módon honorálni kell azért, hogy az egyetemeket a reális pedagógiai praxisra jobban felkészült végzősök hagyják el. Másrészt változtatni kell a képzés tartalmi szerkezetén is. Jelenleg az 5 éves képzés kb. 3000 tanóra teljesítése által valósul meg. Ennek 2/3-a szaktantárgy. Nagy valószínűséggel a jövőben ez nem lesz tartható, és a képzés sarokköveinek változásával ezeken az arányokon is változtatni kell majd. Mindenképpen több gyakorlatorientált pedagógiai és lélektani tantárgyat kell majd bevezetni a már említett pedagógiai gyakorlat óraszámának emelése mellett.

Tanulmányom bevezetőjében tettem említést arról, hogy a kilencvenes évek tekinthetők a ki nem használt és elmulasztott lehetőségek időszakának is. A megannyi kisstílű acsarkodás és felesleges vita helyett egy olyan pedagógusképzés modelljét kellett volna kidolgozni és a gyakorlatba átültetni, mely a leendő pedagógusokból nem (majdnem) tudósokat oktató (majdnem) tudósokat kíván képezni, sokkal inkább embereket nevelő embereket. Még ma sincs késő, de lássuk be, hogy sokkal nehezebb, mint az jó két évtizeddel ezelőtt lett volna!